

УДК 330.33; 336.02

*Маршалок Т. Я.,
канд. екон. наук, доцент кафедри
податків та фіскальної політики
Тернопільський національний економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДИСКРЕЦІЙНОЇ ТА НЕДИСКРЕЦІЙНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Економіка країни її розвиток більшою мірою залежать від дій та вчинків уряду країни, проведенням тих чи інших кроків щодо її зростання та стабільного функціонування. Однак, фактично завжди застосування тих чи інших інструментів, реалізація тієї чи іншої стратегії розвитку базується на досягненнях попередніх періодів, досвіді попередніх років чи інших країн. З огляду на це вважаємо, що економіка має здатність повертатися до певних видів, геометрично повторює форму спіралі або ж синусоїди. Тому доцільно вивчити як саме, як часто і наскільки однаково повторюється економіка в тій чи іншій країні, як часто повторюється динаміка економічних індикаторів. Однак, варто зазначити, що зміни в економіці напряду залежать від фіскальної політики, здійснюваної в країні, також така залежність має зворотній зв'язок – фіскальна політика залежить від тенденцій в економіці.

Реалізація фіскальної політики залежить від обраних політичної та економічної доктрини, рівня економічного розвитку, цілей уряду та термін на який вони орієнтовані – короткостроковий, середньостроковий чи довгостроковий періоди. Значний вплив на розвиток економіки, а також реалізація певного виду фіскальної політики на пряму залежить від зовнішніх факторів, політичних змін, глобальних державних трансформацій (набуття незалежності країною, зміни політичних векторів, військових конфліктів, втручання інших держав у життя суверенної країни та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній науці було багато спроб дослідити як змінюється економіка, що є причиною таких трансформацій, періодичність таких змін і під впливом яких факторів такі зміни відбувалися. Зокрема такі дослідження стосуються циклічності та повторюваності економічних процесів. Сьогодні відомо декілька теорій, що доводять розвиток економіки по циклах. Дослідники більшості економічних шкіл вбачали за потребу проаналізувати та дослідити циклічність економічних процесів. Результати такої роботи представлені лише декількома фундаментальними працями, які вважаються основою науки про економічні коливання (цикли). Зокрема до таких відносимо праці Ж. Сисмонді і Т. Мальтуса, К. Маркса, А. Гельфанда, Я. Гельдерена і С. Вольфа, які першими у своїх дослідженнях помітили закономірні повторення економічних станів. Однак першими науковцями, які ґрунтовно і всебічно описали та дослідили економічні цикли, розділили їх на фази були М.Д. Кондратьєв, С. Кузнець, К. Жюгляр, Дж. Китчен. Саме ці вчені і створили підґрунтя для дослідження економічних циклів.

Необхідно відмітити, що значний внесок в розвиток теорії економічних циклів зробив великий український вчений М. Туган-Барановський, який перший в світовій економічній науці сформулював закон інвестиційної теорії циклів, відповідно до якого промисловий цикл формується на основі інвестицій. Саме збільшення інвестицій у тих сферах, що виготовляють засоби виробництва породжує мультиплікаційний процес всіх елементів економічної активності [1]. М. Туган-Барановський зазначає, що регулювання інвестицій відкриває можливості для розширення виробництва.

Однак, у дослідженнях, що були проведені науковцями в сфері економічних циклів недостатньо уваги приділяється безпосередньо впливу фіскальної політики, дій уряду в сфері податкової, видаткової, боргової політик на економічні коливання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження, аналіз та вирішення проблеми залежності економічних циклів та фіскальної політики, вибір моделі фіскальної поведінки при настанні тієї чи іншої фази такого циклу, виявлення залежності економічного циклу від фіскальної доктрини, визначення і доведення факту залежності між економічними спадами і невиваженою та не обґрунтованою політикою уряду в сфері фіскальної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для всебічного та всеосяжного вирішення визначених завдань необхідно проаналізувати запропоновані вченими погляди на проблему існування та причини виникнення економічних циклів.

З огляду на це, вважаємо за необхідне розпочати таке дослідження з аналізу семантичного походження понять «цикл» та «циклічність», вивчити їх природу та зрозуміти сутність. А вже пізніше вивчити запропоновані економічною наукою погляди на дану проблему.

Відповідно до тлумачного словника, цикл – це: 1. Сукупність взаємозв'язаних явищ, процесів, робіт, яка створює закінчене коло дій протягом певного проміжку часу; 2. Послідовний ряд чогонебудь; 3. Певна група наук, дисциплін, об'єднаних за яким-небудь загальним принципом. Тоді як циклічність – це система організації виробництва, при якій за певний відрізок часу виконується цикл робіт, що повторюються в певній послідовності.

Відповідно до поданого зазначимо, щодо першого визначення, цикл – це процеси, явища чи робота, які є обов'язково взаємопов'язані, мають визначений часовий проміжок та створюють закінчене коло, що означає фактично те, що початок такого процесу, явища чи роботи та його кінець є одним і тим самим.

Тоді як циклічність – це якась система, яка поєднує в собі певні явища, процеси чи роботи які обмежені в певному часовому проміжку, мають закінчений вигляд і повторюються в певній послідовності, тут ми можемо стверджувати, що циклічність можна відобразити за допомогою синусоїди.

З огляду на наведені визначення та проаналізувавши певну вибірку економічної літератури, можемо стверджувати про притаманність економічним процесам таких ознак, як економічний цикл та циклічний розвиток. Зокрема науковцями економічний цикл розглядається як періодичне повторення протягом років піднесення і спаду в економіці, який складається з таких фаз: криза, депресія, поживлення, піднесення.

Економічні цикли – це коливання економічної активності (економічної кон'юнктури), що складаються з періодичних економічних спадів (реcesії, депресії) і економічних підйомів (поживленні економіки). Цикли носять періодичний, але зазвичай нерегулярний характер [2].

Економічний цикл – це природні коливання економіки між періодами експансії (зростання) та скороченням (реcesією). Фактори, такі як валовий внутрішній продукт (ВВП), відсоткові ставки, рівень зайнятості та витрати споживачів, можуть допомогти визначити нинішній етап економічного циклу [3].

Отже, відповідно до зазначених визначень, можемо стверджувати, про наявність певних взаємозалежних та обмежених в часі явищ чи процесів в економіці, котрі повторюються з певною послідовністю. І, володіючи певними статистичними даними, що дозволяють визначити в якій стадії економічних коливань знаходиться економіка країни. Погодимось із запропонованим визначенням, в якому зазначено, що повторюваність стадій циклу не є однорідною в часовому вимірі і має значну невизначену часом повторюваність, однак точно можна стверджувати про повторюваність фаз циклу протягом не завжди того самого проміжку часу.

З огляду на наші висновки стверджуємо, дослідити і точно визначити економічні цикли надзвичайно важко, такі цикли можуть відображатися лише певними закономірними коливаннями – фазами, яких вирізняють чотири: криза, депресія, поживлення, піднесення. Повторюваність цих фаз протягом певного проміжку часу прийнято називати економічним циклом, при цьому крайні точки повторюваності, протяжність та відповідність показників тієї чи іншої фази можуть бути різними, однак вони точно повторюють певну амплітуду. Циклічність економіки у нашому розумінні можна відобразити за допомогою рисунку (рис. 1).

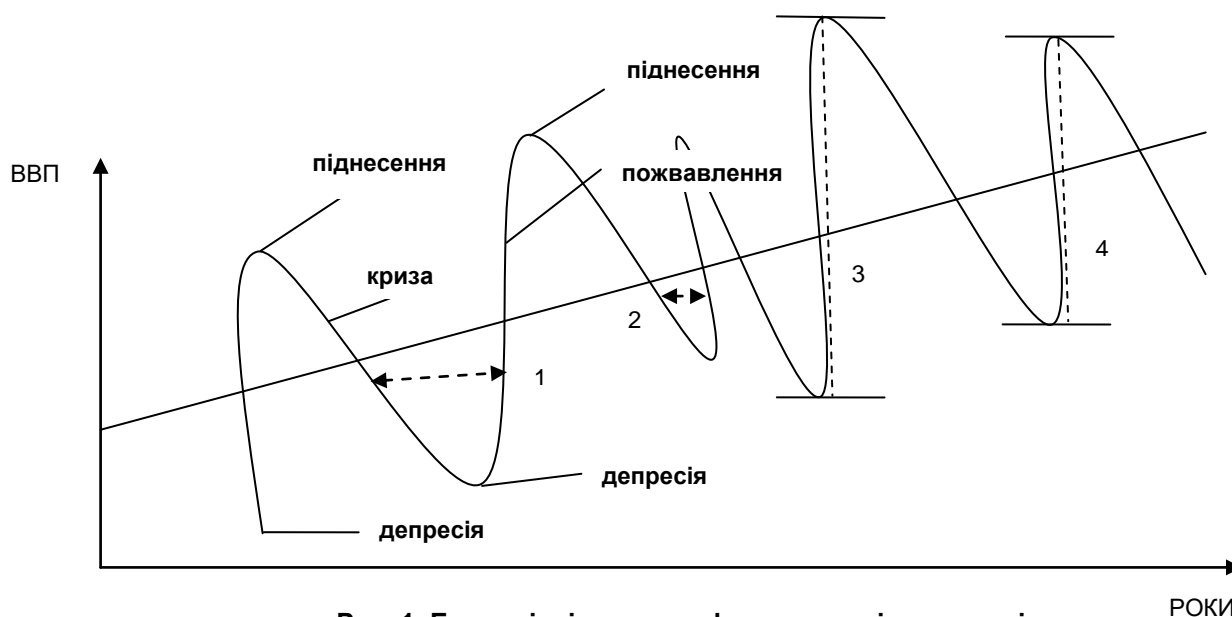

Рис. 1. Економічні цикли та фази економічних циклів

Джерело: складено автором на основі [2]

З огляду на проілюстроване, можемо стверджувати, що економічний цикл це повторюваність певних фаз в економіці: фази піднесення, це стан економіки з найвищими в періоді макроекономічними показниками, фаза кризи – це стан економіки, коли основні макроекономічні показники починають знижуватися, відбувається спад в розвитку економіки, депресія – в даній фазі економіка досягає своїх найгірших показників, відсутнє будь яке зростання, після фази депресія настає фаза поживлення, при якій відбуваються певні зрушення, починається зростання економічних показників.

Однак, аналізуючи рис. 1, спостерігаємо те, що абсолютні значення можуть різнитися, це відображено умовними лініями, зокрема лінія 1 є більшою, ніж лінія 2, що може свідчити про швидші, однак довші фази економічного циклу, тоді як лінія 3 та лінія 4 відображають, що максимальні та мінімальні показники можуть бути різними в тій самій фазі, зокрема лінія 4 є коротшою, фаза піднесення в попередньому періоді тривала довше, ніж у наступному.

Отже, економічний цикл це певний період часу в економіці, який проявляється в зміні макроекономічних показників в часі і значеннях, йому притаманна повторюваність.

Наші висновки та графічна інтерпретація економічного циклу підтверджуються зафіксованими та описаними в економічній літературі даними. Відповідно до досліджень вирізняють [4]:

- короткострокові цикли Китчина (характерний період – 2-3 роки);
- середньострокові цикли Жюгляра (характерний період – 6-13 років);
- Цикли (ритми) Кузнеця (характерний період – 15-20 років);
- довгі хвилі Кондратьєва (характерний період – 48-55 років)

Отже, запропонована нами графічна інтерпретація економічних циклів підтверджена економічними дослідженнями. Відповідно до наведеної інформації, тривалість економічного циклу має різні часові лаги. Зокрема, при короткострокових циклах Китчина, повторюваність крайніх точок може

відбувається раз у 2 або в 3 роки, тоді як при довгих хвилях Кондратьєва такі повторювання взагалі є неоднорідними і можуть досягати пікових значень раз в 48 чи раз в 55 років.

Під час дослідження економічних циклів аналізувалися макроекономічні показники, які протягом певного періоду часу змінювалися за певною однаковою траєкторією, що і дозволило виявити певні закономірності.

Дослідження довгих хвиль М. Кондратьєва базувалися на емпіричному аналізі великої кількості економічних показників в різних країнах протягом довгого періоду часу (100-150 років). Вчений аналізував індекс цін, вартість державних боргових цінних паперів, номінальну заробітну плату, показники зовнішньо-торгівельного сальдо, видобуток вугілля, золота, виробництво чорних та кольорових металів.

Щодо аналізу такого набору макроекономічних показників, відзначимо, в певному історичному періоді дослідження деяких макропоказників не є актуальними, так показник видобутку золота в кінці 19 ст. був актуальним, на основі якого можна зробити певні висновки щодо розвитку економіки, тоді як в кінці 20 ст. на початку 21 ст. такий показник втрачає свою вагу як індикатора розвитку економіки, в 21 ст. на перший план виходять зовсім інші індикатори (виробництво високотехнологічного обладнання, розробка новітніх енергозберігаючих технологій), тобто зі зміною історичних періодів, певних промислових та технологічних трансформацій змінюються пріоритети та економічні цілі. Тому, ефективність та доцільність вивчення довгих економічних циклів може піддаватися певній критиці, адже не дає адекватних даних і може служити лише як статистичний вимірник, який відображає певні тенденції, водночас не може слугувати індикатором чи орієнтиром для дій уряду в майбутньому – адже 45-50 років є надто довгим періодом. Протягом такого періоду лише тоталітарна влада, диктатур чи влада монарха може працювати незмінно, тоді як в демократичних країнах де влада змінюється з певною періодичністю в результаті демократичного, всенародного волевиявлення, що призводить до можливої зміни векторів в діях уряду щодо досягнення економічних цілей (процвітання та розвитку країни). Саме зміна тактичних кроків уряду в сфері економіки часто призводить до економічних коливань та циклічного розвитку.

Іншим науковцем, який присвятив свої дослідження змінам та повторенням в економіках країн був відомий американський вчений українського походження Саймон Кузнець. Дослідник звернув увагу на більш короткі динамічні ритми (хвилі), та намагався довести існування 15-25 річних періодів в економіці, протягом яких відбувався повний цикл економічних трансформацій (економіка протягом цього періоду знаходилася у всіх чотирьох фазах). Такі хвилі вченим були відкриті у 1930 році [5]. Такі коливання автор пов'язував з демографічними особливостями, міграційною політикою та тенденціями в будівельній сфері, тому часто «Ритми Кузнеця» ще називають «демографічними» або «будівельними» циклами. Сьогодні такі хвилі часто пов'язують зі технологічними змінами, періодом, протягом якого можна повністю здійснити технологічне оновлення.

Вченим було досліджено зміни кон'юнктури ринку нерухомості, розвитку економіки чи її занепад саме під впливом припливу емігрантів чи зміни кількості населення, розвитком будівельної галузі чи зайнятості активно-ділового населення в галузях економіки. Часто висновки науковця ставилися під сумнів. Одним із тих, хто заперечував існування ритмів був американський вчений Е. Філіп Хорвей у 60 роках 20-го ст., однак в період, коли стало можливим здійснити комп'ютерний аналіз та моделювання, існування періодів довжиною 15-25 років, протягом яких можна спостерігати циклічний характер змін економічних показників було підтверджено, зокрема що стосується зміни ВВП [6].

Дослідженням коротких коливань в економіці були присвячені праці французького вченого та дослідника Клемана Жюгляра, який виявив та довів існування хвиль в економіці, котрі повторюються протягом 7-11 років. Вчений досліджував зміни і коливання інвестицій в основний капітал, досліджував періоди, протягом яких інвестор приймає рішення інвестувати в основний капітал і час, коли такі інвестиції починають приносити результат. Саме це і відрізняє економічні цикли «Жюгляра» від найкоротших коливань, що були виявлені в економіці – циклів «Кітчана», котрі названі іменем їх дослідника, англійського вченого Джозефа Кітчана в 1920-их роках. Самим вченим було зазначено, що існування коротких циклів в економіці зумовлене коливаннями світових запасів золота. Однак сучасна економічна наука не може прийняти такі твердження і вбачає у коротких циклах Кітчана часові лаги, що виникають між рухом інформації і прийняттям рішень відповідними суб'єктами господарювання [7].

Проаналізувавши існуючі погляди вчених на економічні цикли, зазначимо, що їх висновки базувалися в основному на тенденціях, які раніше відбулися, аналізувалися наслідки тих чи інших змін, наприклад, зміни ВВП, інфляції чи інших макроекономічних показників.

Однак вважаємо, що дослідниками приділялося недостатньо уваги проблемам запобігання кризовим явищам в економіці, унеможливленню економічного занепаду та досягнення «дна» циклу – депресії. Такі дослідження дали б змогу більш підготовлено підійти до економічних потрясінь, які періодично сколихують світову економіку, світовий фінансовий сектор чи економіки окремих країн. Тому, ґрунтовний аналіз та ефективні дії уряду в сфері економіки повинні стати першоосновою при дослідженнях економічних циклів. З огляду на це, спробуємо зосередитися на тому, що і в яких конкретних випадках повинен робити уряд країни, щоб зменшити ризик виникнення кризових явищ в

економіці, які дії в сфері фінансової політики, та безпосередньо яка модель фінансової політики є ефективнішою в тій чи іншій фазі економічного циклу.

Отже, діяльність керівництва держави є визначальною при досягненні успіху країни, а помилки, які були допущені урядом є критичними для ефективного розвитку.

Стверджуємо, органи державної влади та безпосередньо суб'єкти господарювання здатні правильно реагувати та пристосовуватися до існуючої економічної ситуації, державні органи влади здатні передбачати та робити ті чи інші кроки задля запобігання кризи. Зокрема, суб'єкти господарювання в фазі піднесення можуть або ж придбавати нові підприємства в галузі нових технологій, або розширювати наявний бізнес, тоді як держава в період піднесення здатна підвищити податкове навантаження, збільшити видатки соціального характеру для незахищених верств населення (пенсії пенсіонерам, виплати по догляду за дітьми), однак в цьому випадку знижуються виплати по безробіттю.

При рецесії необхідно реалізувати протилежну політику, зокрема рівень податкового навантаження необхідно знизити, видатки соціального характеру також необхідно корегувати в сторону зростання, щоб забезпечити достатній рівень життя громадян. Закономірно, цій фазі зростає безробіття, рівень доходів домогосподарств знижується, що породжує необхідність збільшувати видатки держави на підтримання рівня життя населення.

Охарактеризовані кроки та дії держави в сфері фінансової політики та кроки суб'єктів господарювання при тій чи іншій фазі економічного циклу є основою ефективного розвитку країни. Однак, досить важко передбачити як зміниться стан економіки протягом наступних періодів, зокрема достатньо важко визначити зміни в економічному циклі при дослідженні довгих хвиль, які тривають більше ніж 45 років.

Світова наука вирізняє дві точки зору на походження економічних циклів, зокрема одна із них наголошує на неможливості передбачити виникнення нової хвилі, або ж визначити коли вона точно розпочнеться чи закінчиться, тоді як інша стверджує, що все ж можна передбачити початок нового коливання.

Наприклад, детерміністична точка зору вказує на те, що причинами економічних циклів є передбачувані, цілком відомі фактори, які формуються на стадії підйому (фактори спаду) і спаду (фактори підйому). Тоді як стохастична точка зору виходить з того, що цикли породжуються факторами випадкової природи і являють собою реакцію економічної системи на внутрішні і зовнішні імпульси [2].

Однак, варто наголосити, що добре обдумані та обґрунтовані кроки уряду є запорукою якісних економічних перетворень в країні, є шляхом до якісних змін в різноманітних сферах, запорукою сталого економічного розвитку.

Найважливішими кроками на шляху до розвитку є дії компетентних та уповноважених органів саме в сфері фінансової політики. Сучасна наука виділяє два її види – це дискреційна та не дискреційна податкова політика. Дискреційна своєю чергою поділяється на стимулюючу та стримуючу.

Даючи коротку характеристику видам фінансової політики, виділимо основні їх ознаки.

Недискреційна фінансова політика – автоматична фінансова політика, при якій бюджетний дефіцит та бюджетний надлишок виникають автоматично, внаслідок дії автоматичних стабілізаторів економіки. Такими стабілізаторами в економіці є прогресивна податкова система і трансфертні платежі. Зміна вказаних величин внаслідок циклічних коливань сукупного доходу призводить до збільшення чистих податкових надходжень у періоди зростання ВВП і до їхнього зменшення у фазі економічного спаду [8].

Автоматичні (вмонтовані) стабілізатори – механізми ринкової економіки, що не залежать від держави і згладжують спади та підйоми в економіці, або це механізм, який дозволяє зменшити циклічні коливання в економіці без проведення спеціальної економічної політики. Дія автоматичних стабілізаторів впливає на зміну обсягу виробництва, рівня цін і ставок відсотка. Стабілізатори при зміні попиту забезпечують більш плавну зміну випуску продукту. Дія автоматичних стабілізаторів відбивається на розмірі циклічного дефіциту/профіциту бюджету.

Основні автоматичні стабілізатори [8]:

1. прогресивне оподаткування. Впливає на розмір прибутку – збільшення валового прибутку індивіда або підприємства збільшує їхні податкові відрахування. Вплив на прибуток контролює сукупний попит. У періоди піднесення/спаду витрати збільшуються/знижуються більш плавно, ніж одержувані прибутки;

2. соціальні виплати. При піднесенні кількість безробітних і малозабезпечених скорочується, зменшуючи соціальні витрати держави;

3. споживання. При зростанні доходів споживання домашніх господарств зростає, але не так стрімко, як доход.

Ці компенсуючі заходи антициклічної дії вперше були виділені американським економістом Е. Хансеном [9]

Поміж автоматичних стабілізаторів варто виділити прогресивне прибуткове оподаткування та витрати соціального характеру (допомога по безробіттю). Такі механізми здатні автоматично стабілізувати випуск продукції насамперед тому, що зменшують величину мультиплікатора. Тим самим вони пом'якшують наслідки зрушень у сукупному попиті, допомагають уникнути значних коливань ділового циклу.

Доведено, що автоматичні стабілізатори впливають на економіку за принципом «навпаки», зокрема при перегріві економіки вони здатні зменшити надлишковий попит і при депресії чи рецесії призводять до його збільшення. Це пов'язано з прогресивним оподаткуванням податку на доходи громадян. При зростанні сукупних доходів громадян автоматично підвищується ставка податку, держава тим самим забезпечує більші надходження до бюджетів і зменшує рівень купівельної спроможності громадян чи залишає його на попередньому рівні, в результаті чого зменшується надлишковий попит, зменшення якого впливає на скорочення пропозиції. Тоді як при негативних економічних тенденціях, держава, збільшуючи допомогу незахищеним верствам населення (виплати по безробіттю, субсидювання), цим самим здатна підвищити купівельну спроможність громадян, стимулювати попит і «заводити двигун» економіки. Робітники, які залишились без роботи, не так різко зменшують свої споживчі видатки, тому що отримують допомогу по безробіттю. Отже, доходи домогосподарств та їх споживання стабілізовані соціальними трансфертами [10].

Проаналізувавши дію автоматичних стабілізаторів, констатуємо, що, використовуючи ті чи інші інструменти недискреційної фіскальної політики, держава здатна впливати на циклічність економіки, стимулювати в період занепаду чи стримувати при перегрівах.

Вчені зазначають, що недискреційна фіскальна політика з її автоматичними стабілізаторами має суттєві переваги перед дискреційною політикою, тому що включаються відразу, як тільки в економіці проявиться найменше коливання [10]. Для цього не потрібно приймати спеціальні рішення про зміну тих чи інших параметрів фіскальної політики. Вони діють м'яко, тому лише згладжують коливання обсягу ВВП в обох напрямках.

Після другої світової війни, коли урядами почали використовуватися автоматичні стабілізатори, економічні спади стали менш глибокими і тривалими. Зазначається, раніше податкові ставки були низькими, а допомога по безробіттю була або дуже мала, або зовсім відсутня. Поява автоматичних стабілізаторів зробила економічні цикли розмитими і не такими катастрофічними як Велика депресія 1929-33 рр. Проте цілком ліквідувати циклічні коливання, незважаючи на досить активне використання державами заходів фіскальної політики, досі не вдавалось жодному урядові [10].

Також зауважимо, поява автоматичних стабілізаторів зменшила кризові явища в глобальній економіці, після 30-их років ХХ ст. у світовій економіці не спостерігалось глобальної економічної кризи, лише певні потрясіння спіткали окремі країни, однак причиною цьому є невважені кроки урядів цих країн, чи свідомі зовнішні дії інших країн. Однак, в цю тенденцію не вписується глобальна економічна криза 2008 року, коли обвал світової економіки відбувся на фоні обвалу банківської системи США, саме в цей період автоматичні стабілізатори виявилися неспроможними стабілізувати економіку і лише частково згладили кризу.

Більш дієвими в ситуації глибоких економічних потрясінь виявилися заходи уряду дискреційного характеру. В економічній теорії дискреційна фіскальна політика – це політика, при якій уряд свідомо маніпулює податками та державними видатками з метою зміни реального обсягу національного виробництва та зайнятості, контролю за інфляцією та прискоренням економічного зростання. Знаходиться на одному рівні з грошово-кредитною політикою (ГКП), але на відміну від неї є політикою прямого впливу на економіку [11].

Інструменти дискреційної політики:

- зміна програм суспільних робіт та інших програм, пов'язаних з витратами держави;
- зміна програм «трансфертного типу» (перерозподільчих);
- циклічні зміни рівня податкових ставок.

Також, дискреційна фіскальна політика – це цілеспрямований вплив на сукупний попит через законодавчу зміну обсягу видатків з бюджету та режиму оподаткування з метою регулювання реальних обсягів виробництва і зайнятості та контролю за розвитком інфляції [10].

Варто зазначити, що відповідно до вище поданих визначень, дискреційна фіскальна (бюджетно-податкова) політика передбачає проведення заходів уряду, спрямованих на забезпечення повної зайнятості та виробництва неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому.

Використання дискреційних методів управління економікою відбувається у випадку важких криз, значного зниження основних макроекономічних показників. Тоді як недискреційні інструменти фіскальної політики, якщо вони інтегровані у фінансову систему країни працюють постійно. Передбачити та прорахувати ефекти від дії автоматичних стабілізаторів набагато легше, ніж прорахувати ефекти від ручних втручань в економічне життя країни. Саме тому в період депресії чи рецесії нерідко дії уряду є помилковими, зміни в податковій системі, видатковій та борговій політиці країни призводять до ще більшого занурення держави в економічну кризу, очікувані результати стають непередбачуваними, дії уряду є поспішними і спрямованими на короткостроковий ефект без аналізу

наслідків таких дій. Це змушує країну залучати додаткові боргові ресурси, значно нарощувати дефіцит бюджету, робити радикальні зміни в пенсійному та соціальному забезпеченні. В крайніх випадках непрофесійні та помилкові дії уряду у фінансовій політиці призводять до політичних потрясінь чи навіть втрати фінансової незалежності країни. Такі висновки підтверджені історичними подіями, що мали місце в тій чи іншій країні, в одних дії уряду призвели до миттєвого одужання економіки (США), в інших призвели до затяжної кризи і занепаду основних макроекономічних показників (Греція, Іспанія, Україна).

Висновки з проведеного дослідження. Провівши ґрунтовний аналіз сутності економічних циклів, охарактеризувавши погляди провідних вчених, які вивчали зміни в економіці, а також проаналізувавши види фінансової політики та її місце в економічних процесах, відзначимо, фінансова політика є визначальною при корегуванні економічних показників, за допомогою неї можна впливати на інфляцію, зайнятість населення, споживчу спроможність громадян, діяльність підприємств. Також нами зазначено, що автоматичні (вмонтовані) стабілізатори фінансової політики миттєво реагують на економічні зміни. Вони фактично зразу зменшують рівень перегріву економіки, вилучаючи більшу кількість доходів громадян, та зменшуючи виплати по безробіттю, тим самим стабілізують попит. І навпаки, при рецесії економіки, зниженні рівня зайнятості, інфляційних процесах відбувається зростання виплат безробітним. При цьому через дію прогресивної ставки податку вдається стимулювати попит, стабілізувати купівельну спроможність громадян, що своєю чергою дає поштовх до розвитку економіки.

Недискреційна фінансова політика є дієвою на коротких проміжках часу, тобто автоматичні стабілізатори діють в умовах коротких економічних циклів, тоді як економічні коливання на довгих проміжках часу необхідно корегувати за допомогою дієвих ручних інструментів дискреційної фінансової політики, однак такі дії повинні бути обґрунтованими і на них не повинні впливати дискредитуючі дії інших країн.

Проте, досі жоден уряд, жоден вчений не може чітко передбачити зі 100% ймовірністю настання того чи іншого стану економіки в майбутньому, адже існує надзвичайно велика кількість різноманітних факторів, які можуть спричинити кризи чи призвести до непередбачуваних наслідків в економіці тієї чи іншої країни. Зокрема до таких чинників можна віднести змову інших країн проти досліджуваної країни, політичні потрясіння, революції та зміни влади, перерозподіл сфер впливу у світовому політичному просторі, кліматичні виклики та потрясіння. Саме існування таких непередбачуваних факторів, які здатні спричинити певні порушення в економіці і не дозволяють з 100%-вою впевненістю прогнозувати розвиток економіки, стверджувати, що застосування тих чи інших інструментів фінансової політики призведуть до сталого розвитку економіки і тим більше з великою долею впевненості прогнозувати розвиток економіки в довготерміновому періоді.

Бібліографічний список

1. Горкіна Л. П. Нова епоха в історії економічної науки. Теорія економічних циклів М.І. Туган-Барановського / Л. П. Горкіна // Вісник НАН України. – 1994. – №11-12. – С. 11–12.
2. Экономические циклы [Електронний ресурс] Википедия. 2017. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D1%8B..
3. Economic Cycle [Електронний ресурс] Investopedia. 2017. – Режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-cycle.asp>.
4. Види економічних циклів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/ЕсCiv/31.htm>.
5. Ритмы Кузнеца [Електронний ресурс] Википедия. 2017. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B8%D1%82%D0%BC%D1%8B_%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%86%D0%B0.
6. Циклы Кузнеца [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.banki.ru/wikibank/tsiklyi_kuzneta/.
7. Циклы Китчина [Електронний ресурс] Википедия. 2017. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D1%8B_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0.
8. Небава М. І. Теорія макроекономіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://posibnyky.vntu.edu.ua/makro_ek/73.htm
9. Хансен Э. Экономические циклы и национальный доход / Хансен Э. // Классики кейнсианства: В 2-х т. Т. II. Москва. Экономика, 1997. – С. 353-354.
10. Гронтковська Г. Е. Макроекономіка. Київ : Центр учбової літератури. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://p-for.com/book_119_glava_53_10.2._Avtomatichn%D1%96_stab%D1%96%D1%96z.html.

11. Дискреційна політика [Електронний ресурс] Вікіпедія. 2017. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.

References

1. Horkina, L.P. (1994), "A new era in the history of economic science. The theory of economic cycles MI Tugan-Baranovsky", *Visnyk NAN Ukrainy*, no. 11-12, pp. 11–12.
2. Economic cycles Wikipedia (2017), available at: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D1%8B. (access date December 07, 2017).
3. Economic Cycle, Investopedia (2017), available at: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-cycle.asp>. (access date December 07, 2017).
4. Types of economic cycles, available at: <http://kimo.univ.kiev.ua/EcCiv/31.htm>. (access date December 07, 2017).
5. Rhythms of the Blacksmith, Wikipedia (2017) available at: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B8%D1%82%D0%BC%D1%8B_%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%86%D0%B0. (access date December 07, 2017).
6. The Kuznets Cycles, available at: http://www.banki.ru/wikibank/tsiklyi_kuznetsa/. (access date December 07, 2017).
7. Cycles Kitchin, Wikipedia (2017). available at: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D1%8B_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0. (access date December 07, 2017).
8. Nebava, M.I. "Theory of macroeconomics", available at: http://posibnyky.vntu.edu.ua/makro_ek/73.htm. (access date December 07, 2017).
9. Khansen, E. (1997), *Ekonomicheskiye tsikly i natsional'nyy dokhod* [Economic cycles and national income], *Ekonomika*, Moscow, Russia, pp.353-354.
10. Hrontkovska, H.E. (2010), *Macroeconomics*, available at: http://p-for.com/book_119_glava_53_10.2._Avtomatichn%D1%96_stab%D1%96%D1%96z.html. (access date December 07, 2017).
11. Discretionary policy, Wikipedia, available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0. (access date December 07, 2017).

Маршалок Т.Я. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДИСКРЕЦІЙНОЇ ТА НЕДИСКРЕЦІЙНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Мета. Ґрунтовно дослідити, проаналізувати та запропонувати власну точку зору на проблему залежності економічних циклів та фіскальної політики, вибору моделі фіскальної поведінки при настанні тієї чи іншої фази такого циклу, виявити залежність економічного циклу від фіскальної доктрини, визначити і довести факт залежності між економічними спадами і не виваженою та не обґрунтованою політикою уряду в сфері фіскальної політики.

Методика дослідження. Під час дослідження використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема: монографічний – при огляді літературних джерел за темою дослідження; узагальнення інформаційних та літературних джерел – для вивчення досвіду визначення фаз економічного циклу; експертно-логічний – при виборі моделі фіскальної політики на тих чи інших етапах економічного розвитку; системно-аналітичний – при критичному аналізі фіскальної політики в умовах тих чи інших економічних дисбалансів.

Результати. Запропоновано власну точку зору на проблему залежності економічних циклів та фіскальної політики, Виокремлено проблеми використання тієї чи іншої моделі фіскальної політики в різних фазах економічного циклу. Виявлено, що автоматичні (вмонтовані) стабілізатори недискреційної фіскальної політики миттєво реагують на економічні зміни, фактично зразу зменшують рівень перегріву економіки. Встановлено, що економічні коливання на довгих проміжках часу необхідно корегувати за допомогою дієвих ручних інструментів дискреційної фіскальної політики, однак такі дії повинні бути обґрунтованими і на них не повинні впливати дискредитуючі дії інших країн.

Наукова новизна. Виявлено залежність економічного циклу від фіскальної доктрини, визначено і доведено факт залежності між економічними спадами і не виваженою та не обґрунтованою політикою уряду в сфері фіскальної політики.

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для ефективного управління економічними процесами через призму фіскальної політики держави.

Ключові слова: фіскальна політика, економічний цикл, фази економічного циклу, дискреційна фіскальна політика, недискреційна фіскальна політика, автоматичні економічні стабілізатори, податок, державні видатки, доходи громадян.

Marshalok T.Ya. FEATURES OF USING TOOLS OF DISCRETIONAL AND NON-DISCRETIONAL FISCAL POLICY IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC CYCLE

Purpose. The aim of the article is to investigate thoroughly, analyze and propose their own point of view on the problem of the dependence of economic cycles and fiscal policy, the choice of a model of fiscal behavior in the coming of a particular phase of such cycle, to identify the dependence of the economic cycle on fiscal doctrine, to determine and prove the relationship between economic recessions and the unwatched and unwarranted policy of the government in fiscal policy.

Methodology of research. General scientific and special methods are used during the research, in particular: monographic – when reviewing literary sources on the subject of research; generalization of information and literary sources – to study the experience of determining the phases of the economic cycle; expert and logical – when choosing a model of fiscal policy at certain stages of economic development; system and analytical – in the critical analysis of fiscal policy in the conditions of those or other economic imbalances.

Findings. The author proposes his own point of view on the problem of dependence of economic cycles and fiscal policy. The problems of using one or another model of fiscal policy in different phases of the economic cycle are singled out. It was found that automatic (embedded) stabilizers of non-dispersed fiscal policy react instantly to economic changes, effectively reducing the level of overheating of the economy at once. It has been established that economic fluctuations over long periods of time need to be corrected with the help of effective manual instruments of discretionary fiscal policy, but such actions must be justified and not be influenced by discrediting actions of other countries.

Scientific novelty. The dependence of the economic cycle on the fiscal doctrine has been revealed, the fact of dependence between economic downturns and the unbalanced and unwarranted government policy in the field of fiscal policy.

Practical value. The obtained research results are the basis for effective management of economic processes through the prism of the fiscal policy of the state.

Key words: fiscal policy, economic cycle, economic cycle phases, discretionary fiscal policy, non-discriminatory fiscal policy, automatic economic stabilizers, tax, government expenditures, incomes of citizens.

Маршалок Т.Я. ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ДИСКРЕЦИОННОЙ И НЕДИСКРЕЦИОННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В УСЛОВИЯХ ЦИКЛИЧНОСТИ ЭКОНОМИКИ

Цель. Основательно исследовать, проанализировать и предложить свою точку зрения на проблему зависимости экономических циклов и фискальной политики, выбора модели фискального поведения при наступлении той или иной фазы такого цикла, выявить зависимость экономического цикла от фискальной доктрины, определить и доказать факт зависимости между экономическими спадами и не взвешенной и не обоснованной политикой правительства в сфере фискальной политики.

Методика исследования. В ходе исследования использовались общенаучные и специальные методы, в частности: монографический – при осмотре литературных источников по теме исследования; обобщение информационных и литературных источников – для изучения опыта определения фаз экономического цикла; экспертно-логический – при выборе модели фискальной политики на тех или иных этапах экономического развития; системно-аналитический – при критическом анализе фискальной политики в условиях тех или иных экономических дисбалансов.

Результаты. Предложено собственную точку зрения на проблему зависимости экономических циклов и фискальной политики. Выделены проблемы использования той или иной модели фискальной политики в различных фазах экономического цикла. Выявлено, что автоматические (встроенные) стабилизаторы недискреционной фискальной политики мгновенно реагируют на экономические изменения, фактически сразу уменьшают уровень перегрева экономики. Установлено, что экономические колебания на длинных промежутках времени необходимо корректировать с помощью действенных ручных инструментов дискреционной фискальной политики, однако такие действия должны быть обоснованными и на них не должны влиять дискредитирующие действия других стран.

Научная новизна. Выявлена зависимость экономического цикла от фискальной доктрины, определены и доказан факт зависимости между экономическими спадами и не взвешенной и не обоснованной политикой правительства в сфере фискальной политики.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования являются основой для эффективного управления экономическими процессами через призму фискальной политики государства.

Ключевые слова: фискальная политика, экономический цикл, фазы экономического цикла, дискреционная фискальная политика, недискреционная фискальная политика, автоматические экономические стабилизаторы, налог, государственные расходы, доходы граждан.